

Класний керівник як менеджер організації навчально-виховного процесу

Здійснення освітніх реформ в Україні багато в чому залежить від професіоналізму менеджера освіти, яким є класний керівник. Успішність виховного процесу залежить від ефективності його роботи. Класний керівник у сучасних умовах повинен добре володіти навичками управлінської педагогічної діяльності, відповідно до нових соціальних змін. На думку М. Кадемія і М. Свіржевського управлінська діяльність або менеджмент розуміється як уміння керівника досягати поставлених цілей, застосовуючи працю, інтелект і мотиви поведінки інших людей [2]. Педагогічний менеджмент покликаний змінити взаємовідносини між суб'єктами навчально-виховного процесу і встановити дух співпраці, взаємоуваги, співтворчості, взаємодопомоги. В. Сухомлиський писав: «Навчально-виховний процес має, з мого погляду, три джерела – науку, майстерність і мистецтво. Добре керувати навчально-виховним процесом – це означає досконало володіти наукою, майстерністю і мистецтвом навчання і виховання» [10]. Зміни, що відбуваються сьогодні в усіх сферах соціального життя, торкаються широкого спектру відносин між суспільством і особистістю. Педагогічний менеджмент вимагає поглиблених знань з психології, філософії, педагогіки від кожного педагога, який є керівником учнівського колективу. Аналіз психолого-педагогічної, філософської літератури, практики вітчизняної педагогічної освіти свідчить про інтерес формування управлінської педагогічної системи. Проблемами теорії системного управління освітою займалися Ю. Конаржевський, Г. Серіков та ін., особливості управлінської діяльності в освітній сфері вивчали І. Зязюн, Н. Ничкало, Л. Карамушка, формування особистості педагога та його управлінську структуру досліджували Г. Єльнікова, В. Семіченко та ін..

Ефективність роботи класного керівника залежить від особистості самого вихователя. У працях Н. Болдирєва, Т. Дем'янюк, Л. Кацинської,

В. Оржеховської, О. Пилипенко, М. Рожкова здійснено обґрунтування проблеми класного керівника в сучасній школі. З огляду на те, що сучасна освіта ставить нові вимоги до особистості, зростають вимоги до змісту і характеру управлінської діяльності. Змінюються епохи, а потреба людства у вихованні людини не втрачає своєї актуальності. Ефективність управління процесом виховання учнів визначається обґрунтованістю, адекватністю, перспективністю виховних завдань. Тому саме класному керівникові необхідно володіти такими діловими і особистісними якостями, які допоможуть розв'язати завдання будь-якої складності.

В. Маслов та В. Шаркунова вважають, що освітній менеджмент як професійна діяльність базується на принципах наукового управління. Вони виокремлюють такі принципи управлінської педагогічної діяльності:

– принцип педагогічної спрямованості, полягає в тому, що будь-які дії класного керівника мають підпорядковуватися інтересам навчально-педагогічного процесу, який є основою їхньої діяльності;

– принцип конкретності вимагає формувати і здійснювати діяльність педагогічних колективів;

– принцип комплексності управлінських педагогічних дій, що базуються на гармонійному поєднанні функціонального і лінійного керівництва;

– принцип кооперації і розподілу управлінської педагогічної праці, вимагає від класного керівника спиратися на колективну творчість і колективний розум;

– принцип систематичного самовдосконалення передбачає постійну працю класного керівника, щодо підвищення власної теоретичної, методичної і організаційної підготовки [7].

Класний керівник на сучасному етапі розвитку системи освіти – це педагог-професіонал, посередник, зацікавлений організатор, консультант, небайдужий спостерігач, творець сприятливого середовища та координатор зусиль виховних сил суспільства. Школа готує учнів до життя, вчить справлятися з завданнями сьогодення. Складність виховного процесу

зумовлена тим, що очікувані результати не завжди винагороджують вихователя в очікуваний час. Проходять роки і лише потім проростають такі довгоочікувані зерна виховного впливу педагога на особистість. Вони проростають у вигляді її вихованості. А виховує тільки той педагог, якого діти бачать наставником, старшим товаришем і поважають.

На класного керівника покладається особлива відповідальність виховання підростаючого покоління, що є найважливішою метою будь-якого суспільства. Виховна діяльність наставника досягає мети і дає кращі результати за умови, якщо вона проводиться у визначеній системі. Під системою роботи класного керівника розуміємо сукупність взаємозалежних виховних заходів, що впливають з цілей і завдань виховання загалом.

Основні завдання класного керівника

Основними завданнями класного керівника, виходячи з цієї мети є: сформувати колектив класу; організувати виховний процес у класному колективі; створити сприятливі психолого-педагогічні умови для розвитку особистості; сформувати здоровий спосіб життя; захищати права та інтереси учнів; створити гуманні відносини між учнями, між учнями та педагогами; організувати всі види індивідуальної, групової та колективної діяльності.

Класний керівник організовує спрямовує виховний процес у класі, об'єднує виховні зусилля вчителів, батьків і громадськості, відповідає за організацію виховної роботи у своєму класі [1]. У зв'язку з цим діяльність класного керівника повинна бути спрямована на виховання духовності, становлення моральних орієнтирів; розвиток самостійного мислення учнів, її індивідуальних творчих здібностей; формування емоційного компоненту особистості, зокрема розвиток і виховання таких рис як співчуття, доброта, справедливість, сприймання краси, терпимість, розуміння радості того, хто поруч; почуття особистої гідності і гідності іншої людини; володіти основами педагогічної майстерності.

У житті кожної людини, яка у свій час була учнем, помітну роль відіграв класний керівник. Упродовж довгих років шкільництва класний

вихованні, - писав К. Ушинський, - все повинно базуватися на особі вихователя, тому що виховна сила виливається тільки з живого джерела людської особистості. Ніякі статuti і програми, ніякий штучний організм закладу, хоч би як хитро він був придуманий, не може замінити особистості у справі виховання». [11]

В. Сухомлинський також відводив вихователям провідну роль у духовному становленні юної особистості. «Вихователь, – писав педагог, – це особа, яка за дорученням народу, має повсякденний доступ до найдорожчого народного багатства – душі, розуму, почуттів дітей, підлітків і юнаків. Перед ним, з одного боку, моральні цінності, створені, вистраждані протягом століть, з другого, – багатство народу, його надія – молоде покоління. Вихователь творить найбільше багатство суспільства – людину [10].

Історико-педагогічний огляд фігури класного керівника починається з ХІХ століття. Тоді це були: наглядачі, класні дами, вихователі звільнені від уроків. Після жовтневої революції їх посади були скасовані і лише у 1935 році поновлені як додаткові до основної вчительської посади.

У сучасному суспільстві все більш зростає роль школи у формуванні особистості. І велика роль у цьому формуванні належить саме класному керівникові. Його діяльність є найважливішою ланкою у виховній системі школи. У Положенні про середню загальноосвітню школу України визначено: «Щоденне керівництво навчально-виховною роботою в класі здійснюється класним керівником, який призначається адміністрацією школи із числа вчителів, що викладають у цьому класі». Зазвичай, кожен класний керівник вважає за доцільне працювати з одним дитячим колективом впродовж тривалого часу і бути помічником, захисником своїх вихованців у колізеях шкільного життя. На відміну від викладання вихователю треба володіти специфічними знаннями, уміннями і навичками.

Функції класного керівника

Завдання і зміст виховання особистості визначають функції класного керівника тому, що саме через них здійснюється управління класним

колективом. Класний керівник виконує аналітичну, прогностичну, організаційно-координуючу, комунікативну функції.

Аналітична функція передбачає в роботі наставника: аналізувати особливості розвитку учнів класу; вивчення умов сімейного виховання кожного школяра; педагогічного колективу; аналіз виховної цінності проведених заходів.

Прогностична функція передбачає: організацію виховного колективу в класі; залучення учнів до системи відносин, що склалися в дитячому колективі.

Організаційно-координуюча функція полягає в умінні залучати учнівський колектив до різних видів діяльності, враховуючи потреби; стимулювання творчої діяльності учнів та педагогів; відповідальність за життя та безпеку дітей; організація чергування в класі та школі, організація трудових справ; ведення документації (класного журналу, особових справ учнів, план виховної роботи класного керівника, психолого-педагогічну карту).

Комунікативна функція передбачає: допомогу у встановленні та регулюванні міжособистісних стосунків в учнівському колективі; побудова оптимальних взаємостосунків між учасниками навчально-виховного процесу; сприяння та підтримання позитивної психологічної атмосфери. Розумне поєднання цих функцій забезпечить успішне здійснення складних виховних завдань. Класному керівникові для виконання функцій, необхідно мати добру професійну підготовку, яка залежить від певних якостей, а саме:

- *повага до дітей, принциповість і вимогливість* характеризують моральні риси особистості і чіткість її позиції;;

- *почуття національної гідності*, відображає прояв соціальної й моральної свободи;

- *чесність, совісність, справедливість, об'єктивність* – це ті якості, які найбільше цінують в учителіві учні;

- *витримка, стриманість, терпеливість*, керівник завжди повинен вміти стримувати себе відповідно до встановлених правил;

- *організаторські здібності, вміння працювати з колективом учнів, уміння організувати колектив і підготувати учнів до активної діяльності;*
- *усебічний розвиток, схильність до пізнання оточуючої дійсності, класний керівник має володіти певним рівнем знань з різноманітних галузей;*
- *творчий склад мислення, класному керівнику необхідно постійно перебувати у творчому пошуку; успіх залежить лише від майстерності вихователя;*
- *тактовність є почуття міри, відчуття конкретного стану учнів, що підказує вихователю найделікатніший спосіб поведінки у спілкуванні з ними.*

Отже, особистісні якості класного керівника виявляються в кожному вчинку. Першочерговим завданням класного керівника є формування виховної системи, що включає цілісний навчально-виховний процес.

1). *Вивчення учнів.* Педагогічна наука сьогодні висуває нові вимоги до класного керівника, а саме оволодіння діагностичними і дослідницькими вміннями. Сучасний наставник повинен уміти застосовувати методи педагогічного дослідження. Вивчення особистості учня та класного колективу проводиться планомірно, систематично і в природних умовах їх життя. У результаті створюються необхідні умови для правильної, раціональної організації виховної роботи, для здійснення індивідуального підходу.

2). *Організація і виховання класного учнівського колективу* – це один з основних, провідних розділів роботи класного керівника. Об'єднання учнів у дружній і цілеспрямований колектив, класний керівник створює передумови для успішного вирішення навчально-виховних завдань. Колектив характеризується єдністю цілей, високим рівнем особистісного спілкування, згуртованістю, внутрішньою дисципліною і являється ланкою, що з'єднує особистість із суспільством. Виховання особистості в колективі є втіленням закономірностей розвитку суспільства, адже в колективних взаєминах створюються умови для соціально-психічного її розвитку.

3). *Підвищення якості знань та зміцнення дисципліни.* Кожен класний

керівник турбується про підвищення якості знань учнів. Найважливішими показниками правильної організації навчально-виховної роботи є високий рівень знань і свідома дисципліна.

4). *Організація і проведення позаурочної та позакласної виховної роботи.* У школах склалися і успішно застосовуються різноманітні форми цієї роботи. Виховання в процесі навчання доповнюється позаурочною виховною діяльністю. Організація педагогом різних видів діяльності учнів, забезпечує необхідні умови для соціалізації особистості. Мета позакласної роботи – задоволення інтересів і запитів, нахилів і здібностей учнів в позаурочний час. Процес виховання учнів носить комплексний характер. Тому він не закінчується у стінах школи, а продовжується у позашкільних навчально-виховних закладах. Ці заклади освіти дають дітям та юнацтву отримати додаткову освіту, спрямовану на здобуття знань, умінь і навичок за інтересами.

5). *Координація виховної діяльності вчителів.* Класний керівник повинен координувати та направляти виховну роботу вчителів свого класу. У Статуті школи записано, що в обов'язки кожного вчителя входить не тільки озброєння учнів знаннями, а й формування світогляду, розвиток пізнавальних інтересів і здібностей. Завдання класного керівника – забезпечити тісну співпрацю з вчителями свого класу, домогтися єдності вимог і педагогічних впливів. Час від часу класний керівник зустрічається з учителями свого класу, обговорює виконання єдиних вимог, якість знань та стан дисципліни. Активне спілкування вчителів і класного керівника допомагає поліпшити стан навчально-виховної роботи в класі.

6). *Робота з батьками учнів.* Для ефективності в роботі з батьками, необхідно використовувати різноманітні форми зв'язку з ними. Досить ефективною формою є відвідування сім'ї школяра, з метою ознайомлення з умовам виховання дитини в сім'ї, проінформувати батьків про успішність і поведінку вихованця у школі. Класний керівник може запрошувати батьків до школи, щоб прийняти спільне рішення, що до дій учителів і батьків.

Проведення індивідуальних та тематичних консультацій, бесід, педагогічних лекцій, вечорів запитань і відповідей, тренінги для батьків, батьківські читання, день відкритих дверей, Універсальною формою взаємодії педагога з батьками є батьківські збори. На батьківських зборах аналізуються навчальні досягнення учнів. Розмова на зборах має йти не про бали, а про якість знань і міру інтелектуальних зусиль, що відповідають пізнавальній і моральній мотиваціям. Тематика і методика зборів повинні враховувати вікові особливості учнів, рівень освіченості батьків, цілі та завдання виховання, що стоять перед школою.

Права та обов'язки класного керівника

Діяльність класного керівника охоплює безліч проблем як за змістом, так і за різноманітністю методів, форм і засобів педагогічного впливу на учнів. Яку б сторону діяльності школяра не взяли, вона так чи інакше знаходить своє відображення в роботі класного керівника, стосується його обов'язків. Класний керівник зобов'язаний: організовувати навчально-виховний процес у класі; залучати учнів класу до систематичної діяльності класного та загальношкільного колективу, а також встановлювати зв'язки з іншими групами та колективами; вивчати учнів, умови їхньої життєдіяльності; фіксувати відхилення в розвитку та поведінці вихованців; надавати допомогу вихованцям у вирішенні гострих життєвих проблем; сприяти соціальному та правовому захисту їхніх прав; вести документацію, що відображає хід і результативність виховної роботи; залучати до виховної діяльності педагогів школи, батьків учнів, спеціалістів різних галузей науки, мистецтва; постійно підвищувати свій кваліфікаційний рівень з питань педагогіки, психології, теорії та практики виховання; один раз на тиждень проводити годину класного керівника (класну годину); проводити не менше двох виховних заходів на місяць; проводити не менше двох класних батьківських зборів на семестр.

Дослідники вважають: «Класний керівник має право: регулярно отримувати інформацію про фізичне та психічне здоров'я учнів; контролювати

відвідування навчальних занять учнями класу; контролювати навчальні успіхи кожного учня; координувати працю вчителів-предметників; визначати програми індивідуальної роботи з дітьми; запрошувати батьків (осіб, що їх замінюють) до навчального закладу; брати участь у роботі шкільних структур самоврядування; виступати з ініціативою, подавати пропозиції щодо вдосконалення діяльності школи; вільно визначати індивідуальний режим роботи з дітьми; вести дослідно-експериментальну та методичну роботу з різних проблем виховної діяльності; створювати власні виховні системи та програми, творчо застосувати нові методи, форми та способи виховання; вибирати форму підвищення педагогічної майстерності через систему перепідготовки педагогічних кадрів; захищати власну честь і гідність в шкільних органах самоврядування та захисту у випадку незгоди з оцінкою стану виховної роботи в класному колективі. Класний керівник *не має права*: принижувати особисту гідність вихованця, ображати його дією або словом, придумуючи прізвиська; використовувати оцінку (шкільний бал) для покарання учня; зловживати довір'ям дитини, порушувати дане вихованцю слово, свідомо вводити його в оману; використовувати сім'ю (батьків або родичів) для покарання дитини; обговорювати за очі своїх колег, представляти їх у невігідному світі, підриваючи авторитет учителя та всього педагогічного колективу» [8].

Відповідно до своїх функцій класний керівник вибирає ті або інші форми роботи з учнями. Їх досить багато, тому всі форми роботи можна класифікувати за різними критеріями: за видами діяльності (навчальної, трудової, спортивної, художньої та ін.); за способом впливу педагога (безпосередні та опосередковані); за часом проведення (короткочасні, тривалі, традиційні); за числом учасників (індивідуальні, групові, масові); по використанню джерел і засобів виховного впливу на особистість школярів (словесні, практичні, наочні).

Найбільш розповсюдженими, як вважає В. Сластьонін, є форми роботи,

які поділяють за критерієм числа учасників на: індивідуальні (бесіда, розмова, консультація, обмін думками, роз'яснення, виконання доручення, надання допомоги в конкретній роботі, вирішення завдання, проблеми та ін.); групові (органи самоврядування, диспути, доповіді і т.п.); колективні (колективні творчі справи, конкурси, вистави, концерти, походи, спортивні змагання, туристичні зльоти тощо) [9].

Форми роботи наставника з учнями взаємопов'язані, доповнюють одна одну. Вибір класним керівником конкретних форм залежить від його досвіду роботи, творчого підходу до справи.

Виховний план роботи класного керівника

Виховний план роботи – це документ класного керівника, який вказує на основні шляхи розвитку класного колективу і кожного учня окремо. У виховній роботі з класом класний керівник, який керується демократичними підходами, перед складанням плану виховної роботи обов'язково проводить анкетування учнів. Аналіз відповідей учнів дозволить наставнику не нав'язувати вихованцям виховні заходи, які їм не цікаві, а вибудувати виховний процес на основі проблем життя класу.

Складання плану виховної роботи повинно відповідати ряду вимог: цілеспрямованості і перспективності; врахування актуальних питань у галузі освіти і виховання; опора на інтереси учнів; розумне поєднання різних форм виховної роботи; врахування ювілейних дат району, міста, країни; узгодженість із загальношкільним планом роботи. План виховної роботи класного керівника має таку структуру:

- 1). Аналіз виховної роботи за минулий рік.
- 2). Характеристика класу: аналіз рівня вихованості колективу і окремих учнів і розвиток колективу; ступінь згуртованості колективу; стиль взаємин між членами колективу; рівень суспільної активності учнів; рівень знань учнів; традиції колективу; культура поведінки учнів; ступінь розвитку самоврядування.

3). Мета та завдання. Аналіз виховної роботи дає можливість намітити завдання на новий навчальний рік.

4). Основні заходи з організації та розвитку учнівського колективу (класні години, збори, трудові справи, походи, екскурсії, зустрічі, конкурси, вікторини, відвідування театрів, музеїв, кінотеатрів тощо).

5). Робота з батьками. Продумати тематику батьківських зборів і терміни їх проведення, робота з класним батьківським комітетом, форми і методи роботи з громадськістю для залучення її до виховної роботи.

Отже, ми простежили основні напрямки роботи класного керівника сучасної школи і показали, яка велика його роль в житті кожного учня. Тому грамотно організована навчально-виховна діяльність класного керівника є основою високих результатів у вихованні особистості учня. Змінюється час, стають інші вимоги до школи, школяра, педагога, проте значущість ролі класного керівника не знижується. До тих пір поки учні дивляться на класного керівника і вірять йому – він для них справжній менеджер, наставник, вихователь, організатор шкільного життя.

Література

1. Болдырев Н. И. Методика работы классного руководителя: пособие по спецкурсу для студентов пединститутков / Н. И Болдырев. – М., 1984. -271 с.

2. Кадемія М. Ю. Менеджмент в управлінні педагогічним колективом / М. Ю. Кадемія, М. П. Свіржевський. – Вінниця.: Світ, 2004. – 183 с.

3. Карамушка Л. М. Психологічні основи управління у системі середньої освіти: навчальний посібник / Л. М. Карамушка. К.: - Київський міжнародний університе, 1997, – 179 с.

4. Кацинська Л. Класний керівник: проблеми, досвід, перспективи / Л. Кацинська, Т. Дем'янюк – Рівне. 1997. – 154 с.

5. Класний керівник у сучасній школі: методичний посібник / В. М. Оржеховська, О. І. Пилипенко та ін. – К.: ІЗМН, 1996. –156 с.

6. Конаржевский Ю. А. Менеджмент и внутришкольное управление /

Ю. А. Конаржевский. – М.: Педагогический поиск , 2000. – 224 с.

7. Маслов В. В. Принципи менеджменту в установах освіти / В. В. Маслов, В. В. Шаркунова // Освіта і управління. – 1997. - № 1. – С. 77-84.

8. Педагогіка в запитаннях і відповідях: Навч. посіб. / Л.В. Кондрашова, О.А. Пермяков, Н.І. Зеленкова, Г.Ю. Лаврешина. – К. Знання, 2008. – 252 с.

9. Слостенин В. А. Целостный педагогический процесс как объект профессиональной деятельности учителя / В. А. Слостенин, А. И. Мищенко – Москва.1997.

10. Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу / В. О. Сухомлинський – К.: Радянська школа, 1971. – С. 26-27.

11. Ушинский К. Д. Собрание починений в 6 т./ К. Д. Ушинский . – К. : Рад.школа, 1952. – С. 123.